

DE LIBERO ARBITRIO

LIBELLUS.

(Ex cod. ms, inclytæ carthusiæ Gemnicensis in Austria exscriptus a ven. D. P. Leopoldo Wydemann, ejusdem carthusiæ bibliothecario; editus a R. P. Bern. Pezio, *Thes. Anecd. t. II, p. 1, col. 235*)

PROLOGUS.

Godeschalco, fide et opere sudanti in sancto proposito, verbo et exemplo gregi Christi præposito, Honorius, cum apparuerit princeps pastorum, videre in Sion Deum deorum. Quæstionem nuper inter nos ortam de libero arbitrio, optimum duxi rudibus enodare styli officio: quam æstimans fratribus non esse ingratam, vestro iudicio misi examinandam.

CAP. I. *Occasio hujus opusculi fuit vetus error eorum, qui omnia homini necessitate quadam evenire asseruerunt.*

Qui aliquam quæstionem solvere laborat, imprimis oportet ut radicem, unde surgit agnoscat, quo facilius implicitum quasi de frondosæ arboris ramis expediat. Radix ergo hujus quæstionis est error talis. Fuerunt olim homines quidam vaniloqui, totius veri ignari, qui mala sua auctori totius bonitatis imputantes, se vero excusantes, dixerunt: quidquid in mundo contingeret vel quis quid faceret, aliter fieri non posset, quia ita a Deo dispositum esset: videlicet imitantes Adam, qui increpatus a Deo, cur vetitum comedisset, culpam suam retorsit in Deum dicens: *Mulier, quam dedisti mihi, dedit mihi, et comedi* (Gen. iii); quasi diceret: Non ego peceavi, sed tu, qui hanc mihi sociam dedisti, cuius instinctu interdictum vitare non potui. Quem errorem quidam decepti homines magis scriptis roborantes constellationes introduxerunt, asserentes, omnia immutabili fato et inevitabili necessitate subjacere, sub bona stella natos, bonos necessario futuros, verbi gratia: Si quis sub stella Martis nasceretur, homicida esset futurus: et si quis sub stella Veneris, adulter esset futurus; et si quis sub stella Jovis, hic blandus, et bonus ex necessitate esset futurus; et in hunc modum omnia facta sua fato, et omnia hominum merita necessitati adscribentes: auctorem Deum blasphemabant.

CAP. II. *Confutatur relatus error, probaturque, rationalem creaturam naturaliter liberum arbitrium habere.*

Hoc errore usquequaque per genus humanum ramos suos expandente, quidam viri sagacis ingenii, et ob amorem sapientiæ philosophi dicti, naturas rerum diligentius perscrutantes deprehenderunt, per hunc errorem incassum preces fundi, nullum locum justitiæ iudicibus relinqui, præmia justis pro benefactis tolli, supplicia injustis pro malefactis injuste impingi. Et revera summa esset injustitia ju-

A stos remunerari, injustos puniri: cum hoc ex necessitate facerent, fato dictante, quod nullo modo devitare possent; et inaniter quisque oraret, cum nil se orando, fato obstante, obtinere speraret. Hoc philosophi considerantes validis argumentis probaverunt rationalem creaturam naturaliter habere liberum arbitrium, id est volendi nolendique animi iudicium. Arbitratur namque dicitur iudex, et inde arbitrium dicitur iudicium; cum quis iudicat in animo quid sibi sit faciendum, quidve devitandum. Et hoc arbitrium est liberum, id est non necessarium, vel coactivum: quia unusquisque neque stella, neque fato coactus, sed propria, et libera voluntate facit, quod vult. Hoc recepto deliramenta mathematicorum erunt irrita, scripta philosophorum rata, scilicet Deum precibus placari, bonis præmia juste donari, malis supplicia juste irrogari.

CAP. III. *Exponitur, in quo libertas arbitrii consistat?*

Porro ecclesiastici viri, Spiritu illustrati, libertatem et potestatem arbitrii genus esse perpendentes, et in varias species dividentes, invenierunt aliam potestatem ambulandi vel standi, aliam comedendi vel bibendi, et in hunc modum alias, quarum nulla ad salutem animæ pertinet: intellexeruntque libertatem arbitrii in sola animæ salute consistere, quam etiam sic definiunt: *Libertas arbitrii est potestas servandi justitiam propter ipsam justitiam.* Augustino namque definiente, hic non est liber, qui vel timore supplicii malum devitat, vel spe præmii bonum facit. Servit enim timore coactus vel spe illectus; et cum timor et spes ei dominantur, non liber esse jure convincitur. Ille solummodo liber iudicatur qui sola delectatione justitiæ bonum operatur. Ad justitiam ergo servandam tantum datum comprobatur liberum arbitrium et ideo soli justii sunt liberi, et hi nominantur filii, et his promittitur hæreditas Domini. Injusti autem dicuntur servi, quia *omnis qui facit peccatum, servus est peccati* (Joan. viii), et hi sunt filii iræ et perditionis. Habent quippe et ipsi liberum arbitrium, sed libertate abutuntur ad servitutem: sicut quis gladio, quo se defendat, abutitur ad sui perniciem.

CAP. IV. *Quænam sit in Deo, angelis, hominibus justis, impiis, dæmonibusve libertas arbitrii?*

Quia vero Deus et angeli non possunt facere peccatum, sunt quidam qui putant, eos non habere li-

berum arbitrium : quod si non habent, liberi non sunt. Si autem liberi non sunt, ergo bestiis similes sunt ; quod de Deo vel angelis dici absurdissimum est. Porro Deus solus per se est, summe liber, habens per se liberrimum ad omne quod vult, faciendi arbitrium : Quia *omnia quaecunque voluit, fecit* (*Psal. cxiii*) ; et quod noluit, non fecit. Ipse namque est summa libertas, cui subest posse omne quod voluerit : a quo habet libertatem omne, quod ratione et intellectu viget. Angeli quoque liberrimum habent arbitrium, per quod malum nolunt, et justitiam solam volunt : pro qua sola servanda liberum arbitrium acceperunt. Homines etiam justii liberum arbitrium habent, sed absque gratia infirmum : veluti si fortis vir diu ægrotans diceretur quidem habere fortitudinem, sed valde debilem ; quia non possit ea uti, nisi baculo sustentatus. Post prævaricationem namque primi hominis sic fragilitate humanæ conditionis debilitatum est in homine liberum arbitrium, ut sine adjutrice gratia inefficax sit ad omne bonum. Gratia enim eum prævenit, ut bonum velit : subsequitur eum, ut bonum possit. Ipse autem homo per liberum arbitrium oblatam gratiam volendo recipit et hac se, ut baculo, sustentando bonum peragat. Suum ergo meritum est gratiæ baculum recipere, et acceptum non rejicere. Mali quoque homines, et dæmones liberum arbitrium habent, quod aut accipere oblatum nolunt, aut acceptum rejiciunt : et ideo sicut infirmus sine baculo suo, vel sicut habens visum in tenebrosa domo positus sine lumine.

CAP. V. *Quomodo liberum arbitrium a bono ad malum deficiat, vel quomodo libertas servitus fiat.*

Quomodo autem liberum arbitrium a bono ad malum deficiat, vel quomodo libertas servitus fiat, breviter est dicendum. Deus condidit hominem ad beatitudinem, et dedit ei voluntatem, ut vellet esse beatus : dedit quoque ei justitiam, qua servata semper esset beatus ; dedit ei etiam voluntatem, ut vellet esse justus, quo merito semper esset beatus. Ad servandam autem voluntatem justitiæ dedit ei liberum arbitrium, quo non coacte, sed libere eam servaret, et in remuneratione nunquam beatitudinem amitteret. Est autem justitia summum bonum, id est Deum diligere, et ei obediendo adhærere : injustitia autem est infimum bonum, id est hunc mundum diligere, et transitoriis concupiscendo inhærere : et hoc est peccare, et hoc est a libertate deficere.

CAP. VI. *Quid sit voluntas beatitudinis, quid voluntas justitiæ, quarum hanc homo peccando amisit, illam retinuit.*

Homo itaque habet duas voluntates, unam beatitudinis, alteram justitiæ : voluntas beatitudinis dicitur natura, et voluntas justitiæ dicitur gratia. Illa datum, ista dicitur donum ; homini quippe datur esse : donatur vero bene esse. Ex his duabus voluntatibus procedunt omnia hominum merita. Per voluntatem enim naturæ libidines et concupiscentias

A carnis sequimur : per voluntatem gratiæ vigiliis, jejunia et alia justitiæ opera perficimus.

Sed homo per libertatem arbitrii voluntatem justitiæ deseruit, moxque beatitudinem amisit : sed voluntatem beatitudinis retinuit. Nam omnis homo naturaliter vult beatus esse, sicut naturaliter vult vivere. Nemo autem vult esse justus nisi gratia Dei præventus ; nec potest esse justus, nisi gratia Dei adjutus. Et quia sine justitia vult esse beatus, et nemo nisi per justitiam potest veram beatitudinem obtinere, falsam beatitudinem in caducis et transitoriis semper anxius quærit ? et nusquam inveniens nunquam requiescit. Qui autem amissam justitiam, per gratuitam gratiam, redditam libera voluntate usque in finem servabunt, hi in vera beatitudine sine fine requiescunt.

Aliud opusculum ab hoc diversum edidit Honorius de libero arbitrio, quod Inevitabile, inscripsit : quod quia in Bibliotheca veterum Patrum tomo XV, Colton. edit. reperitur typo excusum, nunc ab ejus descriptione abstinere. Sententias autem Patrum de libero arbitrio et gratia (quas inter opuscula Honorii reperiunt ad verbum subnecto) videtur ipse Honorius pro elucidatione sui opusculi collegisse.

Leopold WIDEM.

ISIDORUS. — Arbitrium est voluntas liberæ potestatis, quæ per se sponte vel bona vel mala appetere potest. Gratia autem divinæ misericordiæ gratuitum est donum, per quam et bonæ voluntatis initium et operis promeremur effectum : Divina quippe gratia prævenitur, homo, ut bonus sit. Nec humanum arbitrium Dei gratiam antecedit, sed ipsa gratia Dei nolentem hominem prævenit, ut etiam bene velit. Nam pondere homo sic agitur, ut sit ad peccandum facilis, ad poenitendum tardus. Habet de se ut corruat, et non habet, unde surgat ; nisi gratia conditoris, ut erigatur, manum jacenti extendat. Denique homini per Dei gratiam liberum restauratur arbitrium, quod primus homo perdiderat. Nam ille habuit inchoandi bonum liberum arbitrium, quod tamen Dei adjutorio perficeretur. Nos vero et inchoationem liberi arbitrii et perfectionem de Dei gratia sumimus : quia incipere et perficere bonum de ipso habemus, a quo et gratiæ donum datum, et liberum arbitrium in nobis est restauratum. Dei est ergo bonum, quod agimus, propter gratiam prævenientem et subsequentem : nostrum vero est propter obsequentem liberi arbitrii voluntatem. Nam si Dei non est cur illi gratias agimus ? et si nostrum non est, cur retributionem bonorum operum expectamus ? proinde ergo in eo, quod gratia prævenimur, Dei est : in eo vero quod ad bene operandum prævenientem gratiam sequamur, nostrum est. Nemo autem Domini gratiam meritis antecedit, ut tenere eum quasi debitorem possit ; sed miro modo æquus omnibus conditor alios prædestinando elegit, alios vero in suis pravis moribus justo judicio derelinquit. Unde verissimum est, gratiæ munus non ex humana virtute vel ex merito arbitrii consequi, sed solius divinæ pietatis bonitate largiri. Quidam enim gratiæ misericordiæ ejus præve-

niente dono salvantur effecti vasa misericordiae: A quidam vero reprobati ad poenam praedestinati damnantur effecti vasa irae. Quod exemplo de Esau et de Jacob necdum natis intelligitur: qui dum essent una conceptione vel partu geniti, pariterque nexu peccati originalis astricti, alterum tamen eorum ad se misericordiae divinae bonitas praeveniens gratuita gratia traxit; alterum quadam severitate justitiae odio habitum, in massa perditionis relictum damnavit: sicut per prophetam idem Dominus loquitur dicens: *Jacob dilexi, Esau autem odio habui* (*Malac. 1*). Unde consequens est nullis praevenientibus meritis conferri gratiam, sed sola vocatione divina, neque quemquam salvari sive damnari, eligi vel reprobari, nisi ex proposito praedestinantis Dei: qui justus est in reprobatis, misericors in electis, B sicut per Psalmistam dicitur: *Universae viae Domini, misericordiae veritas* (*Psal. xxiv*). Omne autem donum gratiae non omnibus ad integrum datur, sed singulis dona singula dividuntur; scilicet ut quasi corporis membra singula officia habeant, et alter alterius indigeat: non quod habet alter, vel inde omnium fiant communia, dum fuerint sibimet membra necessaria.

IDEM. — Sciant liberi arbitrii defensores, nihil posse in bonum sua praevalere virtute, nisi divinae gratiae sustentetur juvamine. Unde et per prophetam Dominus dicit: *Perditio tua ex te, Israel; tantum in me auxilium tuum* (*Osee. xiii*); quasi diceret: Ut percas, tuo merito? ut salveris, meo auxilio. Quid enim ex se ille latro meruit, qui de faucibus inferni C crucem ascendit, de cruce paradisi adit? Reus quidem ille ex fraterno sanguine venit cruentus, sed divina gratia mutatus.

Liberum arbitrium est animae rationalis voluntas sine prohibitione cujusquam mota ad quodcumque voluerit, sive ad bonum sive ad malum, sic ab auctore concessum. Rursus: Liberum arbitrium est intellectualis animae motus sui juris; praelectio vero est consultum desiderium eorum, quae in nobis sunt, aut consilium desiderabile: quod enim praedudicatum est, ex consilio tenemus eligentes. Consilium vero est intentio perquirens de his, quae nobis sunt facienda cum cautela.

ISIDORUS. — Gemina est praedestinatio sive electorum ad requiem, sive reproborum ad mortem: D utraque divino agitur iudicio, ut semper electos superna, et interiora sequi faciat; semperque reprobos, ut infima et exteriora sectentur, deserendo permittat. Quamvis justorum conversatio in hac vita probabilis sit, incertum tamen hominibus esse ad quem sunt finem praedestinati, sed omnia reservari futuro examini, mira dispositio est supernae distributionis, per quam hic justus amplius justificatur, impius amplius sordidatur: malus aliquando ad bonum convertitur, bonus aliquando ab illo reflectitur. Vult quis esse bonus, et non valet; vult alter esse malus, et non permittitur interire; datur ei, qui vult esse bonus, alius nec vult, nec ei datur,

ut sit bonus. Iste nascitur in errore, et moritur; ille in bono, quo coepit, usque in finem perdurat. Tandiu iste stat, quousque cadat; ille diu male vivendo in fine salvatur despectusque convertitur. Vult prodesse in bono justus, nec praevalet; vult nocere malus, et non valet. Iste vult Deo vacare, et saeculo impeditur; ille negotiis implicari cupit, nec proficit, dominatur malus homo, bonus damnatur pro impio; impius honoratur pro justo. Et in hac tanta obscuritate non valet homo perscrutari dispositionem Dei et occultum praedestinationis perpendere ordinem.

PETRUS. — Liberi arbitrii potestas est sensus animae habens virtutem, qua possit, ad quos velit actus inclinari.

FULGENTIUS. — Praedestinatio Dei non est alia, nisi futurorum operum ejus aeterna praeparatio. Sicut enim praescientia neminem compellit ad peccatum (cum utique singulorum praescierit ante saecula aeterna peccata) ita quoque et praedestinatio ejus neminem compellit ad poenam: licet et antequam nascatur aliquis, praedestinatus sit permansurus in justitia ad coronam, vel in iniquitate ad poenam.

AMBROSIVS. — Nullus ideo ad poenam vadit, quia hoc in praedestinatione Dei ante fuerit. Ex eo autem quod praescitus est in peccatis permansurus, etiam ex eo deputatus est ad poenam.

ISIDORUS. — Deus praedestinavit quosdam ad gloriam; quosdam ad poenam; sed quos praedestinavit ad gloriam, praedestinavit ad justitiam: quos autem praedestinavit ad poenam, non praedestinavit ad culpam. In sanctis ergo coronat Deus justitiam, quam eis gratis ipse tribuit, gratis servavit, et gratis perfecit: iniquos autem condemnabit pro iniquitate vel injustitia, quam ipse non fecit. In illis enim opera sua glorificat, in istis autem opera eorum condemnat.

AUGUSTINUS. — Praedestinationis nomine non aliqua voluntatis humanae coactiva necessitas exprimitur, sed misericors et justa divini operis sempiterna dispositio praedicatur. Dei namque praedestinatione aut peccatorum praeparata est pia remissio; aut peccatorum justa punitio. Deus praedestinavit bonos ad regnum, malos autem ad ignem aeternum. Bonis etenim dicturus est: *Venite, benedicti* (*Matth. xxv*), etc., etc. Malis autem dicturus est: *Ite maledicti* (*ibid.*), etc., etc. Dominus iniquos et impios praedestinavit ad supplicium justum, non ad aliquod opus injustum; ad poenam, non ad culpam.

IDEM. — Liberum arbitrium est vias mandatorum Dei libero eligere vel relinquere arbitrio; quas sumptimus fulti adjutorio, continua devotione sequimur, in fine subjectam in nobis obedientiam coronabit. Liberum vero quod ab eo habemus arbitrium prono ad nequitiam lapsu fluit; et cum ad virtutis indolem Dei auxilio deserente nihil possit, ad genus omne peccati deficit, nec fultum virtute subsistit.

IDEM. — Primus homo liberum habuit arbitrium, et poterat per naturam vires diligere et vitare vitia;

neque enim habebat in se bellum vitiorum. Sed postquam volens peccavit, amisit liberum arbitrium in bono, ita ut jam nihil boni per se velle, nedum facere sine Dei gratia possit; et ut non solum volens, sed etiam nolens peccet: unde malum quidem a nobismetipsis habemus bonum autem tantummodo a Deo.

HIERONYMUS. — Homo per Dei gratiam ad agendum, quidquid voluerit, liberum habet arbitrium. Si enim aliquis invitus bonum faceret, nullum inde præmium acquirere posset: et si ullus a Deo coactus malum ageret, nullum pro hoc supplicium pateretur. Deus autem aliquando hominem nolentem ad bene agendum misericorditer cogit, ita tamen, ut illius bona voluntas postea sequatur.

AUGUSTINUS. — Non est liber, qui timore supplicii devitat malum, et spe præmii facit bonum; servit enim timore coactus, et spe præmii illectus; timor autem et spes dominantur ei. Hic est liber, qui nec timore supplicii, nec spe præmii, sed sola delecta-

tionem justitiæ justus est. Ad hoc habet liberum arbitrium.

GREGORIUS. — Mala solummodo libero fiunt arbitrio; quia postquam primus homo peccavit sponte, ad bonum quidem liberum amisit arbitrium, ad malum tamen retinuit. Nisi ergo divina præveniat inspiratio, nullus valet agere aliquid boni.

JOANN. CHRYSOSTOMUS. — Naturæ rationali Deus liberum arbitrium concessit, imo eam talem fecit, quæ haberet liberum arbitrium. Ergo et naturæ non tollit, quod dedit, et ipse præterea errare penitus nescit. Natura igitur rationalis ab ipso suæ creationis exordio liberum habet arbitrium; sed quia per semetipsam sponte bonum deseruit, non jam habet illud in bono, habet tamen illud in malo. Non jam sufficiens, sed præsusiciens, nisi præveniente, adjuvante et subsequente gratia Dei.

ANSELMUS. — Libertas arbitrii est potestas servandi rectitudinem voluntatis propter ipsam rectitudinem.

SCALA COELI MAJOR

SEU

DE ORDINE COGNOSCENDI DEUM IN CREATURIS

DIALOGUS.

Ex codice ms. inelytæ carthusiæ Gemnicensis in Austria eruit venerabilis D. P. Leopoldus Wydemann, ibidem bibliothecarius; edidit R. P. PEZIUS *Thes. Anecd. t. II, p. 1, col. 155.*)

PROLOGUS.

Frequenti meditationum animo revolve quam plurimos summo conamine ad ardua nitentes, sed quasi quadam repulsa a cœpto cursu deficientes. Causam diligentius perscrutatus latitantem, nil quidem investigare potui quam insciam, caligine mentem eorum obscurantem. Quam pestiferæ verecundiæ latebras quæritantem fortius stringens ad lucem produxi, ac spiculis rationum profossam ad nihilum deduxi. Sunt namque plures qui ad spiritualia scandere nituntur, sed ordinem graduum ignorantes, per abrupta se præcipitant; et dum non gradatim scandendo, sed per præceps inconsulte ruendo, nec hujus nec illius retinaculum rectitudinis, quo gressum firment, inveniunt, pondere penduli, visu pressi cassum iter relinquunt; atque in profundæ fabulæ opiniones et tenebras ignorantie errabundi resiliunt. Quorum animi inopia pie permotus, navem eis de exsilio ad patriam opimis opibus instruxi, et scalam congruis gradibus ordinabiliter disparatam de cœno ad cœlum erexi: quam si rite scandere contendunt, regem gloriæ in decore suo

C videbunt. Unde si videtur, libellus Scala cœli vocetur.

CAPUT PRIMUM.

DISCIPULUS. Quid inter sedulæ disputationis documenta te crebro navem vitæ vel *Scalam cœli* introducere audio quid sibi illa vocabula velint, edicito.
MAGISTER. A patria paradisi quasi in colliminio cujusdam maris separamur, et in hoc mundo quasi in quadam insula peregrinamur. Mare est hoc sæculum multis amaritudinibus turbidum; navis est Christiana religio, velum fides, arbor crux, funes opera, gubernaculum discretio, ventus Spiritus sanctus, portus æterna requies; hujusmodi nave pelagus sæculi hujus transitur; et ad patriam æternæ vitæ reditur.

CAPUT II.

Disc. Et quid *Scala cœli*? **Mag.** In valle lacrymarum, imo in lacu miseriæ sumus constituti; de qua ad altum supernæ patriæ montem per quamdam scalam sumus ascensuri. Hæc scala est charitas, quam copulat sanctarum Scripturarum auctoritas: